

पाहणे

(कविता)

--- चं. प्र. देशपांडे.

पाहणे

पाहणे हे नुसते डोळ्यांचे थोडेच असते
ऐकलेले पूर्ण ऐकणे हेही पाहणेच तर असते
मला तर स्वप्नातले पाहणेही
सत्यातल्या चवीहून खरे वाटते

तुझा मला स्पर्श झाला होता
की तो सुगंध होता तुझ्या केसांचा
हे गूढ
न उकलण्याचा क्षण वारंवार येत राहतो
तो पाहिला जातो तेव्हा
सर्वस्वाने आपण
असतो माझी कविता
अनिमिष पाहण्याची

कदाचित तूच पाहात असशील
आणि मी ऐकत असेन तुझे
वख्खहीन संवाद
हा क्षण
प्रथमच येत असल्याने नव्याने
आपल्या जगण्यात

संकोच कसला
उलट सगळेच उत्फुल्ल असल्याने
ओळखच लोपलेली असणे आपली

उगवता सूर्य
आणि त्याच्याबरोबर येणारे अनेक पक्षी
माझ्यात स्फोट घडवतात
माझी प्रत्येक कविता

असते तुझेमाझे पाहणे जगाकडे

--- ००० ---

काम

पावसानंतर ऊन पडते तेव्हा वाटते
किती स्वच्छ ऊन खरे तर
ते असायचे तसेच असते
झाडे आणि इमारती देतात
त्याला तजेला

याउलट अनेक संकटे येऊन जातात
शत्रू देशप्रमुखावर त्याला अधिकच
धीराचा शक्तिमान आणि आदरणीय करत

आज त्याच्या देशावर हल्ला करणारे
तिसरे समजतात तो आहे त्यांचाच निर्णय
तेच पकडताहेत त्याला कोंडीत

पण तेच मारतात जेव्हा आपलेही लोक तेव्हा
आपण नुसते अचंबित होऊन नाही भागत
त्या वेड्यांचे असणारच काही
त्यांचे त्यांचे सुसंगत तर्कशास्त्र
हे समजून

याच्यामुळे ते घडतेय असे तज्ञ
विश्लेषण करणारी मने
साशंक होतात त्याच त्यांच्या बुद्धीने

तरीही काम मिळत असल्याच्या समाधानात

--- ००० ---

आवळलेले गळे

मन याचा अर्थच दडपण रे बाळांनो
स्त्रियांनाच नाहीत नुसती पुरुषांना
तृतीयांना समसंभोग्यांना सगळ्यांना आहेत
अंधुक प्रकाश आणि आवळलेले गळे
असेच तर असत आले आहे सगळे

सगळीच मने अन्यायित जखडलेली
उफाळून यायला टपलेली आहेत
यांतल्या स्त्रियाच फक्त येणार
खुल्या प्रकाशात आणि ते पाहून
जागीच होता कामा नये
वर्षानुवर्षांची वखवख
ही जादू गृहीत कशी धरणार

धोंड आणि पाप असलेली एकटीच
कशी होणार निष्पाप खळाळती नदी

मनच नाही असे निष्पाप कोण
कुठे सापडणार रामायणात
लक्ष्मण सीतेच्या पायांकडेच फक्त
बघत होता म्हणे

आयांनो तुमच्या मुलांना शिकवा
त्यांची नजर स्वच्छ करायला
सांगा त्यांना काहीही उघडे दिसले
वा उभार मोकळे तरी त्यावरून सहज
फिरावी नजर जशी आकाशावरून

गुरू म्हणाले मनात माकड अजिबात
येता कामा नये साधे सरळ मजेत जगा

माकडांचा अटळ उच्छाद हाच तर आहे विषय

--- ००० ---

नामजप

कधी तरी कळायलाच हवे ना
नामजपासारखे सरावातले अनुभव
हळूहळू होत जाणार
मागे पडलेली घरे
विटत जाणार
रोज तेच तेच सूर्यास्त टेंभा मिरवणारे
नैतिकतेचा

एक क्षण आकाराला येण्यासाठी
आधी कुठे कुठे किती किती
तिकिटे फाडलेली असतात
आणि काय कशी असते
त्या तिकिटांची वंशावळ
हे दिसतच नाही
हे कबूल न करता
आपले सुजलेले अवयव झाकण्यासाठी
घेतले जाते देशाचे पांघरुण

पण एवढ्याने नाही भागत
मित्रमंडळ वाढवावे लागते
एकमेकांच्या खरेदीला जावे लागते

खूप वाईट वाटणे आणि रंग उडालेल्या
कहाण्यांचे मजकूर तिथल्याच वस्तू
एकमेकांत मिसळून वापरणे
एवढेच उरते मग शब्दांचे काम

फारच गुंताड्याचे निरुत्तर
करणारे कुणी काही दाखवू लागला तर
त्यात काही तथ्यच नसल्याचे
नम्रपणे सांगून टाकायचे लगेच
नामजप हाच कळवळा म्हणत निस्पृहपणे

--- ००० ---

नव्या कविता

आपले सर्वांचे मिळून मन
एकच असते हे दिसल्याने
तू लिहिलेली अर्थपूर्ण कविता
मला आधीच माहीत असते
मी चकित होतो ते फक्त
तिकडे माझे लक्ष नव्हते म्हणून

ना तुला ना मला चालते
अनिश्चिततेची भीती
म्हणूनच आपले अर्थ
आपल्याला मेंदूबाहेरचे नाही चालत
आहे ते खोटे असण्याची भीती परवडते

माहीत असलेली कविता लिहीत लिहीत
तू एक मोठा कवी होतोस
हे तर किती भीतीदायक
पण आपण सरावणेच करतो पसंत

शब्द धरून ठेवण्याचे तुझे
आसुसलेपण करते तुला शब्दप्रभू
तुझे सत्कार होतात हार
घातले जातात तुला

सर्वांनाच भीती असते निरर्थकतेची
त्या दडपणाने न जाणो आपण
बडबडायला लागू निरर्थक

त्यापेक्षा आत्ताच सोडू या मन मोकळे
निरर्थकतेच्या अमर्याद जगाला वाव देत

निदान माहीत नसलेल्या नव्या
कविता तरी येतील समोर

--- ००० ---

मुखवटा

निसर्गदृश्ये ओसंडून वाहिल्यामुळे
वाटते आता आनंदात जातील दिवस पण
कोणत्याही पेयाचे प्रवाह वा
कोणत्याही आठवणीचे ओहोळ
चिमटीत पकडता येत नसल्याने
दुःख होतच राहते

हुशार स्त्री-पुरुष त्यातही त्यांचे चेहरे
रंगवतात रागदारी संगीतात आणि पुन्हा एकदा
येऊ पाहतात चुंबकक्षेत्रात आयुष्याच्या
तेव्हा सर्वच पशुपक्षी
झोपी जातात डाराडूर
काही कळतच नसल्याने

हव्यास नको हे तत्त्व सारखेच समोर
पडद्यावर येत राहिल्याने
बाजारात गर्दी होते मुद्दाम
बेफिकीर होण्यासाठी
मरू देत त्या नोकऱ्या म्हणत

मग प्रश्न राहतो तो
देशाच्या आर्थिक परिस्थितीचा
त्यासाठी सर्वांनी संभोगसुखात
राहावे तीन वर्षे असे ठरते

उगीचच उखाळ्यापाखाळ्या काढण्यात
अर्थ नसतो निर्दोष गाव कुठे मिळणार
या पृथ्वीवर या विचाराची तरी
हवीच ना समज

माणूस म्हणजे मुखवटा असे असले तरी
प्रेमाचा मुखवटा श्रेयस्कर असेच होणार ना

--- ००० ---

परात्म भाव

मी काही अभिनेता नाही
तरीही एका पूर्वी पाहिलेल्या चित्रपटाची कथा
वाचून मी कल्पना करू लागलो की बाबा
कसा केला असता मी अभिनय
अमुक वा तमुक प्रसंगात

मला मुळात ते प्रसंगच खरे वाटेनात
मला धड हसू रडू वा राग
काहीच येईना

मग मी सर्व दारे खिडक्या लावून घेतल्या
अंधारात तरी ते सर्व खरे वाटेल या कल्पनेने
अंधार असला तरी मला
श्वास घेता येत होता
हे काही नवल नव्हते मग मी
खरे म्हणजे काय यावर सुरू केले चिंतन

मी चेहराच काय हात पाय ही नव्हते वापरले कधी सार्थपणे
आवाजही फक्त माझ्या मालकीचा म्हणूनच वापरला होता
मी खरा आहे का हे न विचारता
कसा काय मी अंधार चाटत होतो
माझ्या आयुष्यातल्या सर्व माणसांना
मी कशा प्रतिक्रिया देत होतो
त्यांना चांगली वा वाईट कसे ठरवत होतो

या बालिश कल्पनेने मला यायला लागला
परात्म भाव
नोकरी उत्तम करत कुटुंबकविला जोपासणारा मी
इतका उथळ का राहिलो होतो

खूप वेळाने मी खिडक्या उघडल्या तर
बाहेरही अंधार होता आणि दिवे गेलेले होते
हे खरे असले तरी मला ते उथळच वाटले
माझ्या कल्पनेसारखेच

यू ट्यूबवर तो चित्रपट पुन्हा पाहावा
असे ठरवले साले ते सगळे बनावट असले तरी

त्या त्या वेळी ते ते सगळे खरे धरून चालतात साले
दिग्दर्शक अभिनेते अभिनेत्री लाईटवाले साऊंडवाले
आणि मेकपमन

मरू दे आहे मी उथळ असे म्हणून मग मी
दिले सोडून

--- ००० ---

पाचपन्नास

माझे मलाच कळतेय
धार नाही आलेली

म्हणजे काय झालेय
अंधरुण पाहून पाय पसरलेत
की कानामागून येऊन तिखट झाल्याप्रमाणे
कानाचे महत्त्व वाढून बसलेय

माझा अनुभव माझी मानवता
यांचे पितळ उघडे पडतेय की काय
अशी शंका येत असतानाच
खूप बंधूंनी वाहवा केली
जणू माझी कविता ही
दुरून डोंगर साजरे
अशी असली तरीही
मूल्यात्मकतेची कंड
शमवणारी होतीच

मी आरशात पाहिले तर
मी तूत दिसत होतो
माझ्या चेहऱ्यावरून कुणालाही
कळूच नसते शकले की ही कविता
रटाळ असून खोटी पडतेय

खरे तर तसे आम्ही आपापल्या
कवितांची काळजी करणारे थोडेच होतो
कवितेचे उपयोग आणि परिणाम हेच
महत्त्वाचे होते

अशीच निस्पृहपणे काढायची
पाचपन्नास वर्षे की झाले

--- ००० ---

विशेषणे

होती कुठे आधी विशेषणे
हे आता झालेय निरुद्योगी मनामुळे
जणू काही विशेषणांसहच आहे हृदय

प्रत्येक वस्तूचे मूळ रूप
शोधावे असे वाटत असतानाच
एका गुलाबाच्या झाडाजवळून
सरपटत आली ग्लानी
तिचा रंग गडद हिरवा होता
गडद हिरवी ग्लानी
ही एकच वस्तू असल्याप्रमाणे

आजारपणातून उठल्याप्रमाणे
गोळीबार व्हावा अचानक आळसात
तसे जग काळवंडलेले वाटले
एवाद्या उग्र दुकानातल्या
ओसंडून वाहत्या
गोळ्याबिस्किटांप्रमाणे

उपस्थितीत म्हाताऱ्यांच्या
बागेत खेळणाऱ्या
पुढाऱ्यांच्या वाढदिवसांच्या भेंड्या

निवृत्त होण्यापूर्वी या सर्वांनी
हाताळली होती कागदपत्रे असंख्य
सवयींच्या भीतीची

विशेषणे अजरामरच राहतील
कारण मन नसल्याने आजार होतील
की ते असल्याने हे नक्की माहीत नाहीय

नकोत ती वर्णनेही काळीनिळी

--- ००० ---

कोसळ

कोणता दगड कुणाच्या डोक्यावर कोसळावा
ढिगाऱ्यात गाडले गेल्यावर किती क्षण
तडफड व्हावी हे सगळे ठरलेले असेल
की अंदाजपंचे घडत असेल काहीही
राजकीय-सामाजिक विचारवंत काढतात शोधून
कारणमीमांसा माणसेच कशी उठलेली असतात
एकमेकांच्या जिवावर ते पण ते तरी का घडते
कोणत्या प्रेरणा वा शक्ती असतात त्यामागे

हजारो टन पाणी उचलून वर न्यावे आकाशात
आणि पाडावा त्याचा पाऊस काही ठराविक वेळी
घडावीत भयानक वादले पडावीत झाडे पडाव्यात दरडी
एक म्हणतो पूर्ण विश्व चालते एका शिस्तीने
इथे कोणतेही अराजक नाही अस्तित्वात

मग तर हे का मेले आणि ते तिथेच राहणारे असूनही
का वाचले सुखदुःखांच्या घटना कशा घडल्या
त्यांचे कुणाला किती धक्के बसले हे कसे ठरले असेल

नियती म्हटले तर अंधश्रद्धा ठरेल आणि अराजक
म्हटले तर काय ठरेल कोण जाणे नियती म्हटले तर
बुद्धी काय चाटायचीय असे होईल आणि अराजक
म्हटले तर पुन्हा बुद्धी काय चाटायचीय असेच होईल

की थोडी शिस्त आणि थोडे अराजक म्हणावे
ब्राम्हणांचे वर्चस्व गेल्याने त्यांनी नाटक लिहिले
डाव्यांना राजकारणातून हाकलल्यामुळे त्यांनी
सांस्कृतिक क्षेत्र पकडले हे कसे छान बौद्धिक वाटते

समजायला वेळ लागेल इतकेच बाकी असते सगळे
शिस्तीतच कळेल ते कळू द्या बाकीची राहू द्या अंधश्रद्धा

--- ००० ---

अमोल

मी विसरलोच होतो
अमोल फरसाण बंद असते शनिवारी
इतर सगळे सोमवारी
जात असले पिकनिकला तरी
कारण त्याचे फरसाण नसले फार तेलकट
तरी गळ्यावरच्या त्या गळ्याचा चेहरा
असतो चमकता प्रखर प्रकाशात

असे वाटते की त्याला घरदार
नातेवाईक मित्र कुणीच नसणार
हा एकटाच इथे आपोआप उगवत असणार
पांढरा शुभ्र आणि ताजे ताजे गंध लावलेला

ते गंध दिवसभर उत्साही दिसे आणि क्लीन
विश्वासच निर्माण होई की इथे
जे असेल ते सर्व स्वच्छ आणि ताजेच असेल

तो सतत कामात वा फोनात असे
क्वचित्तच हसे स्त्रिया असोत की पुरुष
त्याचे फक्त बिलांवर लक्ष असे
चूकभूल झालीच काही तर स्त्रियांना
बेहेनजी म्हणून तो स्मित करी
आणि पुरुषांना म्हणे माफ करो

हा कधीच दुःखी वा कंटाळलेला
नसतो वा चिडचिडलेलाही
हे कसे काय याचे सर्वानाच नवल वाटे
हा कधीच बदलत नाही आपण मात्र

या विचारात लोक फरसाण वा मटार करंजी
घेत एखादा मनात म्हणे तंत्रच बसवलेय साल्याने
माणसाला मनच नाही असे कसे असेल

--- ००० ---

हित आणि अहित

एका देशात होते काही लोक हिताचे आणि काही अहिताचे
अहिताचे लोक निवडून आल्याने सत्तेत होते
त्यामुळे हिताचे लोक खिन्न आणि त्रासलेले असत
ते नेहमी अहिताच्या लोकांवर शाब्दिक तुटून पडत
कुणी या गावातून कुणी त्या शहरातून वा एखाद्या गल्लीतून

पण अहितवाल्यांना खाली खेचायचे डाव सुरू होत
तेव्हा मात्र हितवाल्यांत वैचारिक मतभेद असल्याचे पुढे येई
शिवाय पंतप्रधान कोण अध्यक्ष कोण असेही कळीचे
छुपे प्रश्न असत शिवाय पैसा कुणाकडे जास्त आहे
हाही एक कळीचा मुद्दा असे शिवाय सध्या कोण आहेत
जास्त निवडून आलेले शिवाय तिकडचे इकडे कोण जास्त
खेचू शकेल आणि डमी कोण जास्त उभे करू शकेल
आणि मुख्य म्हणजे त्यांचे उमेदवार पाडायचे डाव
कुणाकडे जास्त आहेत हेही मुद्दे असत शिवाय
आपापला पक्ष वाढवायचे प्रयत्न कुणीही करणारच
हे सगळ्यांना मान्य असे त्यासाठीचे त्यांचे डाव वेगळे असत

सगळ्याच पक्षांत इकडचे तिकडे तिकडचे इकडे आलेले असत
काही अजून रुळायचे असत काही एकदम प्रामाणिकपणे निर्लज्ज होत
जनतेला यात काही वावगे वाटत नसे विचारस्वातंत्र्याचा
सगळ्यांनीच केलेला प्रचार जनतेला मान्य असे तसेच
सहिष्णुतेच्या प्रचाराचे होई जनता सहिष्णू राही
त्यामुळे हिताचे भोक्ते चडफडत आतून कोण कुणाशी काय बोलतोय
याचे सार्वत्रिक संशय असत त्यात शिवाय हिताच्या काही लोकांमागे
लावलेल्या केसेसचा ससेमिरा असे पण घटना आणि कोर्ट
यांचा सगळे मान राखत पोलिस आणि सैन्य यांनाही सॅल्यूट मारत

जनतेचे प्रतिनिधित्व विकास आणि समान संधी यांवर सर्वांचे एकमत असे

--- ००० ---

बिनचूक

तुम्हाला येते रडू
ठीक आहे ना
उद्याचे उद्या म्हणणारेही
काही असणारच ना

ते निवर्तलेले तुमच्या प्रत्येक
भल्याबुज्याला हजर राहात
म्हणजे काय
आकाशातली हिरेमाणके

त्यांना असेल आवड
संवेदनशीलतेची
आणि मला समजा डेड
एंडची तर मी का वार्ड

तुम्ही कसे घडलात
तेच तसेच प्राणी
तसेच कपडे
कुठे होते माझ्या विचारांना

तुम्ही प्रेम करून अडकलात
मला हव्या होत्या माझ्यात
न अडकणाऱ्या साखळ्या
सादप्रतिसादांच्या ज्वाळा

प्रत्येकाची सुरक्षितता
आणि बेफिकिरी
एकाच साच्यातून नाही येत
बिनचूक उत्पादन म्हणून

हाच आहे प्रश्न तुम्ही
श्रेष्ठ की मी हा नव्हे

--- ००० ---

इतकी वर्षे

कुठूनतरी करायची सुरुवात
म्हणून मी एक मोर विकत घेतला
तो घाबरलेला होता
अरे म्हटले तसे काही नाही
माझ्याकडे लक्ष जावे म्हणून घेतलाय तुला
थांब तुला जरा भविष्य पाजतो
तसे केल्यावर त्याला
जरा तरतरी आली
मग त्याने अधिकाधिक आकर्षक
होत राहायचे मान्य केले

त्यानंतर व्यसन नको म्हणून मी
वाऱ्याला धार लावायचा
धंदा सुरू केला आधी मी
सायकलवरून फिरायचो
दिवस पालटले तसे मी जरा
रस्त्यांवरच्या पाट्या सर्वांच्या आयुष्यांत
सुभाषिते म्हणून वावरतील
असे प्रयत्न सुरू केले

याचाच भाग म्हणून मी
माझ्या मोठ्या भावाला सांगितले
हा तुझा दहशतवादीपणा बंद कर
घरचे सगळे चाललेत नेवाश्याला
आणि मी चाललोय हिमालयात दारू प्यायला
काय करायचे ते कर तर तो म्हणाला
तुम्ही परताल तेव्हा घरात तुम्हाला
माझे प्रेत मिळेल आणि त्याला
सगळीकडून दात फुटलेले असतील
आणि पोलिस तुमची वाटच पाहात असतील
प्रसाद घेऊन तुमची दारू उतरवण्यासाठी
आत जावे लागेल तेव्हा डास चावून गुदमरून
उघडतील तुमचे डोळे मग भाकाल माझी दया
तुम्ही पण मी तसूभरही हलणार नाही

हा एक कायमचा रोगच होऊन बसला होता
बाजारात तर तो लपवावाच लागत होता

नाही तर बातमीपत्रासारखे सर्व दुकानच
लुटले जाण्याचा धोका होता

कधी कधी इतकी निराशा वाटे
गरिबांचे हाल पाहून की
आपण योगासने करत नीट राहणे
हे अपराधी वाटे
ते वाईट वाटणे आणि तशा त्या
परिस्थितीचा राग येणे
यातून मला बीपी आणि मधुमेह लागले
तेव्हा कुठे मला परिमार्जन
झाल्यासारखे वाटले
मी माझा वंश वाढवण्याचे

हे काही माझे चरित्र नव्हे
ना ही एखाद्या देशाच्या अधोगतीची गाथा
आहे हे फक्त एक निवेदन आहे
डोंगरावरून गडगडत निघालेला दगड
कसा कसा जमिनीचे लचके तोडत जातो त्याचे

आधी सिनेमाला जा मग तिथल्याच मॉलमध्ये
खरेदी करा आणि मग तिथल्याच हॉटेलात
दिवसभराची गाणी ऐकून घरी परता थकून
एवढ्याच तर होत्या
माझ्या चैनीच्या कल्पना
पण तिथेही सगळे चंद्र तुटत गेले
आणि उरले फक्त उगीचच
जगत राहिल्याचे अवशेष

प्रत्येकाला वेगळेच काही हवे असण्याच्या
या खेळातूनच तर फूट पडत गेली
सीमावाद सुरू झाले संस्था बरखास्त झाल्या
विश्वस्त सगळे देशोधडीला लागले
आरपार कोथळे निघाले सर्व गंतव्यांचे
आणि अधिकच गरज निर्माण झाली
बांधिलकी संवेदनशीलता
कणव आणि करुणा या कल्पनांची

माझ्या काही मित्रांना खात्री होती

ते ज्ञानी असल्याची म्हटले
मी नाही होत कुणाचा शिष्य
जगाचे भले व्हायचे तेव्हा होईल असे
म्हणण्यापेक्षा कधीच नाही होऊ शकणार
जोवर आपण नाही बदलत
आपल्या करमणुकीच्या व्याख्या
आणि सतत भावविवशतेत
संभोगाची स्वप्ने पाहण्याच्या सवयी
नुसते ऑर्किस्ट्राचे कार्यक्रम
नाही बांधू शकणार तोरणे
आपल्या पडलेल्या घरांवर

मग लक्षात आल्याने एक चाळा म्हणून वाहने
धुवायला घेतली तर कित्येक दिवस
पडून राहिल्याने ती नुसती
सडली होती आठवणीत म्हणजे
त्यांना मंदिरांत नेणे गरजेचे होते

एका वेळी एकच विचार चालू शकतो
हे लक्षात घेऊन नामजपाची मात्रा काढली
तेव्हा बाकी सगळे गेले बॉबलत चेष्टा करणारे
खुजे खुजे होत मातीत मिसळत गेले

शांतता म्हणजे दगड
हा कसा असेल सारांश मग विचार आला
इतकी वर्षे आपण काय झक मारत होतो की काय

--- ००० ---

धड धाड धड

ही एसटी मिळायलाच हवी उशीर झालाय
मी भिरभिरतोय फ्लॉट बघत चूकून लागलीय
का इकडे तिकडे अनाऊन्समेंट
फडतूस आहे आणि आणि विचारायला
गेल्यास ते इसम चिडतेय खूप
आवाजही भंगार आहे बहुतेक
त्याच्या आयुष्यासारखाच
ते काय बोलतेय तेही कळत नाही
फक्त वसकन अंगावर आलेय एवढेच कळतेय

आता ते इसम कमी पगारात जास्त
काम करतेय की त्याचे नशीबच
फाटलेय त्याच्या आवाजासारखे
कोण जाणे पण या क्षणी तरी त्याचेच राज्य
चालतेय माझ्या आयुष्यात

अनेक लोक सगळे फ्लॉट धुंडाळताना दिसताहेत
एसटी हा विषयच मुळात गरीब काटकसरी
आणि नगण्य लोकांचा असावा अशा फारशा
दर्जेदार नसलेल्या लोकांना
कशाला हवीय तत्पर आणि गोड सेवा

तो भडवा आल्यागेलेल्या गाड्यांच्या नोंदी
करूनच कावतोय त्याच्या घरचे
म्हणत असतील मरू दे तिकडेच स्टँडवरच

एका प्रवाश्याशी झालेयच त्याचे जोरदार भांडण
त्याला सवय असणार भोसडीच्याला
प्रवासी मात्र लालबुंद झालाय

आला बाबा एकदाचा माझा लाल डब्बा
धड धाड धड चटून जागा पकडावी मरो बाकीचे

--- ००० ---

पाऊस

मला टीव्हीवरचा पाऊस कोरडा वाटतो
भिजलेली शेते माणसेही कोरडी वाटतात
छत्र्या वाहने जनावरे धरणे आणि पूरही
जणू चित्रेच रेखाटलेली थंडी गार वारे
चिकटलेले कपडे आणि गाडीवरचा
उकळता चहाही आणि तो घेतल्यावर
बरे वाटणेही लढणाऱ्या वाफा आणि धूर

एक कुत्रे पडून आहे गळाही टेकवून
जमिनीवर तयार होतेय जणू
त्याच्यात आणि जमिनीत ऊब
त्याचे डोळे उघडे आहेत त्यालाही
पाऊस ओला दिसत नसावा
पण थोड्या वेळाने तो थांबेल
हे माहीत असावे मातकट अंगाने

त्याला कुणी हटकत नाही
जातात येतात त्याच्या समोरून
आपल्याला हाड हाड करून यांना
काहीच फायदा नाही
हे त्याला समजत असावे डोळे
निष्पाप साळसूद ठेवून अर्धवट
झोपेत असल्याप्रमाणे ते बघतेय
देशाचे संरक्षण असल्यासारखे

इथे बरेच लोक भिजले तरी
कोरडे भिजतील कोरड्यानेच
फणफणतील तापाने

राजकारण डावपेच आणि खऱ्याखोट्याचे गोंधळ
यांनी मनेच कोरडी पडलीयत बहुतेकांची
काटेरी तारांवर वाळत टाकल्यासारखी

--- ००० ---

राडा आणि मार खाणे

काम होणार नाही म्हटलेला गरीब
सोसायटीच्या अध्यक्षांचा येतो घेऊन
आपला माणूस आहे साहेब बघा काही
तो म्हणतो बँक मॅनेजरला मॅनेजर म्हणतो
सध्या तुम्ही भरा याची बाकी आणि देऊन टाका
सोसायटीचे नावाकीपत्र आणि लगेच घेऊन जा
इथले कर्ज जमवून घ्यावेच लागते हे काय आम्ही
सांगायचे तुम्हाला यावर तिघेही हसतात

नगरपालिकेत बससेवेत ऑफिसांत पोलिसांत
सगळीकडेच असतात माणसे कुणाचे ना कुणाचे
वरदहस्त असलेली माणूस दिसतोय गरीब
निरुपद्रवी म्हणून त्याला कुणी तसे समजत नाही
रस्त्यावरही फिरत असतात माणसे गरीब
वा झगझगीत कपड्यांतली कुणाचे ना कुणाचे
हक्काचे उपकार घेणारी ना ती मिंधी असतात
ना त्यांचे पोर्शिंदे हे सगळेच जाणून असतात
शक्य तो कुणीच कुणाच्या नादी नसते
लागायचे न जाणो आपला भाऊबंदच निघायचा
आणि उगीच वाढवून कपडे फाडून अंग
सुजवून उपयोग काय आपल्यासारखाच तो

पण बरीच माणसे एकटी असतात त्यांना वाटते
आपापले काम करावे कुणाला त्रास देऊ नये
आपापल्या कुटुंबासह मजेत जगावे निर्भयपणे
मुलांना नोकऱ्या लागाव्यात ओळखीशिवाय
महाराजांनी शिकवलेला स्वाभिमान
असावा त्यांच्या रक्तात पण त्यांना माहीत असते

दोन पक्षांच्या कार्यकर्त्यांत होतो त्याला राडा म्हणतात
आणि कार्यकर्ते आणि एकटा माणूस यांत होते ते
असते एकट्याने मार खाणे ना हाक ना बोंब असे

--- ००० ---

नवा सूर्यास्त

कळेल कळेल तुम्ही असे चला
या मार्गाने वर बघत
आठवणी काढत दुसऱ्या
कुणाच्याही डोक्यातल्या
उगीचच सरळ चित्र काढत
नका बसू या ओंडक्यावर
तुमच्या डोळ्यांचे नंबर संभाळा
मला नाही फरक पडत
भाषेवर अवलंबूनच नाही राहायचे
म्हटल्यावर थोडेच कुणी खट्टे होईल

भाषेत तुम्ही कविता घासता
तेही चुकीचे आहे भाषा म्हणजे
आरसा आहे हे विसरूनच जा
खूप वर्षे तपस्या झाली
पण झाले काय फक्त
दगडाचा फोटो काढणे
जखमा झाल्या तर होऊ घात
मार्ग बदलल्यावर पायाखालचा
कसा असेल भावनांचा कल्लोळ

काळजी घेऊन तरी काय झाले
फक्त एक व्याकरण सापडले
आणि भाषेतली सुरक्षितता आली
जे माहित आहे
तेच पुन्हा पुन्हा कळत राहिले

तुम्हाला ना धार्मिक पेये हवी होती
ना हवे होते विचारवंतांचे उत्सर्जन
तरीही एक आभास चालू ठेवलात
की जणू तुमच्या घरातल्या
फर्निचरमध्येच दडलेय
भावनिक तीव्रतेचे अंतिम रहस्य

तुम्ही आता गाडले जाणार
तुमच्या सवयीत असे नका समजू
अजूनही ही नवी भाषा शिका

ही खूप काही बोलू शकते
अमूकच ठरलेल्या
अर्थाला बांधील न राहता

तुमच्या अनुभवाला आधी
कात्री लावा मग आधी
तुमची शाळा पाडा आणि तिथेच
लावा शोले चा शो
तुमचे सर्व प्रश्न मिटतील
फक्त म्हणीचा त्याग करा
आणि वाचनालये भट्टीत टाका

छे छे मी काही तुमचा
गुरू नाही हो अडवातिडवा
मी आहे फक्त एक भाषाभावाचा
होय भाषेच्या अभावाचा
एक अनभिषिक्त भिकारी
मला नमन नका करू
कारण तुम्हाला दिसतोय
तो मी नाहीच आहे ते आहे फक्त
तुमच्याच आजोळचे एक मृत झाड

कधी ना कधी तुम्हाला
टाकावाच लागेल भाषेवरचा विश्वास
की तीच हमखास देत राहील
तुमच्या आयुष्याचे विनचूक बजेट
किंवा लक्षात ठेवेल
तुमच्या कपड्यांची मापे किंवा
धूत राहील तुमच्या जखमा

हीच भाषा वापरत
तुम्ही कसले करणार परिवर्तन
खरे तर हे बोलणे
भाषेवद्दल चाललेय असे समजूच नका तुम्ही
भाषा म्हणजे चिन्हे हे विसरूनच जा तुम्ही
काय देतात वा देऊ शकतात तुम्हाला
तुमच्या पालकांनी घातलेली अंगडी टोपडी
दुनियाने हमको दिया क्या
हे स्वतःच्या भरकटून जाण्याचा

गौरव करणारे गाणेही
तुमचा नरकच झालेय हे बघा
डोळे उघडून आणि कान फडकवून

मी काही तुमचा गुरू नाही
पण तुम्हाला या सडलेल्या
भाषेतून बाहेर काढल्याशिवाय
मी बोलणार तरी कुणाशी आणि कसे
मला कल्पना आहे
भाषेशिवाय तुमची नोकरीही नाही टिकणार
शिवाय तुमची प्रेयसी
तुम्हाला सोडून जाईल ही भीतीही आहेच

सध्या भाषेमुळे तुम्ही जे शंभर टक्के
दोंग करताहात ते फक्त
भाषेपुरते फक्त पाच टक्केच ठेवा ना
बाकीचा वेळ जाऊ द्या ना वाहून
या निरर्थक समृद्धीत

असे कुणी ना कुणी आता येतच राहतील
भाषेच्याच मदतीने भाषेचेच उच्चाटन करणारे
माहीत असलेल्या बाबींच्या निवेदनाला
कविता म्हणायचे दिवस संपले आता
तुमची इच्छा असो नसो जागे व्हाच आता
नवा सूर्यास्त होतोय

--- ००० ---

सार्वत्रिक मूल्य

माझ्या आधीपासून असलेली झाडे म्हणाली
आम्ही प्रेमात मर्जी
म्हटले मला काय करमणूक
दरी तुमची खोके तुमचे
डोके तुमचे

काही नाही हवेला
टप्पू मारून विचारले उद्यासाठी
भाजी कोणती घेणार चित्राचा आकार
ज्याला आवडेल तो वाचेल
जो नाचेल तो नाचेल

तिच्या मनात दिसले नाही
प्रतिसादाची शकले करून
सजवून देणे
मी केली होती कल्पना
तिची केशरी रंगात
पण तिचे तरी काय
मनच शेवटी त्या क्षणी
तिच्याकडे पाहुणे असतील
औषधासाठी दरदर भटकणारे
काळी जादू करत

जग म्हणजे एकच विषय
ही एक कपोलकल्पित
निगराणी आहे आवडतीच्या
मिठासारखी मी कधीही
टक्केटोणपे आस्वादल्याशिवाय
फंदातच नाही पडत
कलामूल्य या विषयावर
सेमिनार घेत राजकीय
भिकारडेपणा करायच्या

मला माहीत आहे
हा देश कार्यकर्त्यांसाठी आरक्षित
बुभुक्षित आणि बक्षीस आहे
भविष्य चांगले शोधत

जगभर फिरून येऊनही
शेवटी शेपू नाही आवडत
हाच असेल विषय तर लखलाभ
तुमचे तुम्हाला थोरपण त्यापेक्षा
खेड्यातल्या बायका सरपण

व्यावहारिक शहाणपण
कमावण्यासाठी मी जेव्हा
पुकारा केला की ये दुनिया
उसीकी जमाना उसीका
तेव्हा ऊर फुटलेले मासे शरण आले
उपरती होत मानवहितासाठी

मी दाखवून नाही
चालत वा बोलत कुणाचेही
उणेदुणे गुप्तता हा एक
परवलीचा शब्दच आहे
खाजगीपाणामुळेच फोफावतोय
चोरटेपणा हेरगिरी
आणि द्रोणागिरी

कुठेही जा झाडे
असणारच प्रेमात मी म्हणतो
पण तुम्हाला तिथल्या तिथेच
बघणे भाग आहे
चिंचोके आवडोत की कवड्या
त्यांचे चमकते चमनगोटे हसले

माझा गंभीरपणा त्यांना विनोदी
स्वप्नासारखा वाटतो
आणि मला रडू येते तेव्हा
जेवणे उरकून सगळे
गप्पा मारत म्हणत असतात
सारी सारी रात तेरी

म्हणून मग मी ठरवतो
नकोच काही मनावर तर
लाखांचे पोर्शिंदे शेकड्यांनी

येतात चाल करून
हातांत विषाचे प्याले घेऊन
म्हणतात तू काय
सॉक्रेटिसचा चष्मा आहेस की काय

हजारो पुस्तके वाचून आलेले
मला कसा देतील पाठिंबा
ते फक्त सलगता म्हणजेच
आईचे प्रेम असे समजत बसले
माझ्या हाती मला नकोच आहे
त्यांच्या पाळण्याची दोंरी
कारण माझ्यासमोर आले
तर मातीत जाते त्यांची विद्वत्ता
आणि सर्व गटारांवरची त्यांची सत्ता

त्यामुळे सरळ
सामोपचाराचे काढू सूत चरखा
कितीही जुना असो
गुटखा खात प्रेमाने राहू
राहिलेत किती आता दिवस

या जगाचा स्वर्ग नसतो होत
त्याला जगच वेगळे लागते
हे नाही पटणार कुणाला
म्हणून तर दुर्लक्ष हे होऊन बसते
एक सार्वत्रिक मूल्य

--- ००० ---

उलट

रोज कशाला शुभेच्छा
आणि मग पुढे नाही पाळता येत
मला कुठलाही प्राणी मी यादीच
देऊन ठेवतो माझ्या आवडीनिवडीची
उदाहरणार्थ वाढदिवस नको म्हणजे
कशाला तुमच्या मनाचे काम सोडून
माझ्या मनाला विश्वास देत बसताय
मी नुसता बसून राहिलो निवांत तरी
मी नष्ट करू शकतो माझ्या बालपणीच्या आठवणी
उलट तुम्हीच ठरवा तुम्हाला काय काय ठेवायचेय ते

--- ००० ---

फुल स्वातंत्र्य

मितक्या मारत जगणे म्हणजेच
सर्कशीतले झोपाळेवहादर
आज सकाळचा चहाच न मिळालेले
तिकडे बंदरावर खूप गर्दी असून

अतोनात प्रेम करण्यासाठी
आधी चहा तर हवा उगीचच सवंग
घोषणा कशाला लवंगतोड विडा
म्हणून पतंग खपवून काय उपयोग

खरे तर सर्व राजकीय प्रश्नांवर
आहेत उत्तरे म्हणून निवडणुकाच
रद्द केल्या तर पाणीपुरवठा काय
तुमचा बाप करेल

लोकांना हवेच असतात प्रश्न आणि समस्या
त्यांना सुरुवात म्हणून खडू आणि उदबत्ती चालते
पण पुढे कधीतरी उद्योगपती होण्यासाठी
मिठाचा सत्याग्रह अभ्यासावा लागेलच ना

ते म्हणतात गेले ते तत्त्वशीलपणाचे
विष मिळण्याचे कारनामे आता तुम्हाला
आधी अटक होईल आणि मग
विचारले जाईल पिठले हवे की पुस्तक

कलमे खूप असतात हो वकीलही असतात
तितकेच त्यांचे अर्थही असतात
म्हणून काही तुम्ही सीमावाद
जोडू नाही शकत तुमच्या क्षणिक लहरीशी

तुम्हाला फुल स्वातंत्र्य आहे पण मर्यादित
आणि वेडे न होता कोणत्याही तत्त्वासाठी

--- ००० ---

राग की राज

प्यार का राग सुनो रे

की

प्यार का राज सुनो रे

याचा छडा लावणे अवघड थोडेच

गूढ कसले नुसते शब्द

मुसमुसत्या दुःखात रंगून

लग्नासमारंभात भारताची

चिंता करत बसणे

म्हणजे नुसत्या तानबाजीवर

जिंकून नेणे मुष्टियुद्ध

हिंदुत्ववादी आणि कम्युनिस्ट

यांच्या एकाच खाणावळीतले

व्याकरण नका हो तपासात बसू

शिका कधी शिस्तबद्ध टप्प्या

टप्प्याने करू शकतात का

सीरियल मर्डर

ओपन राहा येईल तसा येऊ द्या वारा

कवितेला ना उकडत ना थंडी वाजत

जखडून घेतलेले स्वप्नांचे सौदागर

खरोखरचे नाही होत फिदा

तिचा पहिलाच दिलखेचक

उद्गार असला तरी आधी कर्तव्य

मग प्रेम म्हणणारा

जो भी प्यार से मिला

हे म्हणायला ठीक आहे पण उद्या

जनताच म्हणेल कुणाची माय व्याली आहे

ब्लॅक मार्केटवर राज्य करायला

इतके नेते देते निवडून जनता

ते काय नुसते म्हातारे होऊन मरायला

--- ००० ---

कवितेचा अर्थ

कवीकडे खूप दोऱ्या असतात
आणि बोळा तो कवितेला बसवतो खुर्चीवर
मानाने पण तिला बांधत जातो करकचून
आणि बोळा ठेवतो कोंबून तिच्या तोंडात
तिची कशीही पटू दे ओळख
पण ती या खुर्चीवरच तिचे सौंदर्य
तिची उत्तेजकता तिची आश्वासकता
तिची अर्थवत्ता आणि मूल्यसमृद्धी
दाखवत राहिल हे तो पाहतो

तिच्या सर्व पूर्वज
अशाच तर आहेत कित्येक खुर्च्या व्यापून

तिला महत्त्वाकांक्षा असेल दुःख
प्रेम राग सूडही असतील
त्यांसहच ती असेल छटावान

एका पक्क्या अर्थाभोवतीच ती फिरेल
त्यातच खेळ आणि विभ्रम देईल
सर्व अवयव दर्शन घडवेल

तिला आवडत राहिल
अर्थाने तिला बांधील असणे

--- ००० ---

अखेर

जुनी आवडती गाणी एकत्र करायचे राहून गेलेय
भूतकाळ बंद आहे त्या वयातले स्त्रीचे
दर्शन बंद आहे बंद आहे दाल का दाना वा ईचक दाना
आता सक्तीने फक्त रंग दिसत राहतील गोंगाटाचे
व्यापून टाकेल फक्त वर्तमान भूतकाळ नसलेला
भविष्यातले इंटरेस्टच घालवणारा निराश
समजूतदार करणारा अखेर कंटाळत नाइलाजत

--- ००० ---

पांदी

हं जात राहा पुढे
जा अजून हं
आता एक पांदी लागेल
तिच्यातून जा
पांदी नाही माहीत
मलाही नाही माहीत पण हो पुढे
या मोबाईलमुळे सांगता तरी येतेय
आता पांदी लागेल
म्हणजे फांद्या रे झाडाच्या
त्या डोक्यावर असतात त्याच
जात राहा मग वर ये हं
तिथे तुला गांधी पुतळा दिसेल
होय हा आहे प्रॉब्लेम
शहरात ते तीन आहेत
पुतळ्यांना नंबर नसतात वेड्या
तिथे मांदियाळी नावाचे दुकान
दिसतेय का ते बघ मग पुढे हो
घाबरू नकोस मी बरोबर सांगतोय

आता शेवटची संधी नावाचे हॉटेल
आहे बघ त्याला लागूनच सोंधी पान
आणि लगेच सिंधी क्लॉथ आहे बघ
जात धर्म समाज हे नाही रे
पुढे हो आता तुला दुसरा गांधी
पुतळा लागेल

आता जरा पुढे गेलास की
छत्रपती शिवाजी महाराज पुतळा लागेल
इथून पुढे कुठेही जायचे नाहीय
तिथेच वांधा रफू मार्ट आहे बघ
तोच माझा मित्र
त्याला माझा नमस्कार सांग

--- ००० ---

नकाशा

मस्का आणि मस्करी
यांचा काही नाही कोणत्याही
दारासमोरून जाताना जणू
ते गालिवप्रमाणे
आपल्या प्रेयसीचेच आहे
घुंघट असे रिकामे घट घेऊन
जाणार कुठे

जवळ नकाशा बाळगणारे
जातात एका बोळकांडीत
भयानक एम आर आय ला
ढकलावे आत आणि भूकंप झाल्याने
पळून जावे सर्वांनी
नकाशावाल्याची पर्वा न करता

उद्वेगाचे बोलायचे की क्रोधाचे
की प्रेमाचे असे बाळबोध कौशल्य
हत्तीवरून साखर म्हणत
फणा समजून पालीची तुटलेली शोपटी
मिरवणे होईल

व्हॅल्यू वाढ झाली का ते तपासत
निघालेले हमाल शेवटी
मुक्कामाला येतात
अभेद्य तटवंदीच्याच

एवढे समजल्यावर तरी
तीच तीच सफर कशाला
कोणत्याही टिंवावर राहूच नये नजर
केंद्रित

--- ००० ---

उंटावर

उंटावर बसलेल्या गाढवासारखा
आहे त्याचा मूड हे कवीला माहीत असे
पण त्या उदासीतला विनोद न समजता
गंभीरपणे लिही तो कविता
उत्साहाने त्याची उदासी
अनेक प्रतिमांनी झळाळून टाके तो

त्याच्या कविता आवडूनच तर
त्याची प्रेयसी त्याच्या प्रेमात पडली होती
तिला त्याच्या उदासीशी देणेघेणे नसे
तिला प्रतिमांचा खजिना आवडे

हे हळूहळू त्यालाही कळत गेले
मग अधिकच आनंदाने लिहीत लिहीत
तो दुःख कवितांचा सम्राट झाला
त्याची राणी राहू लागली
त्याच्या दुःखाला वाहवा म्हणत
मग त्याला अधिकच विलगून
--- ००० ---

आपोआप

मुक्त कवितेत मी घेणार आहे गझलेचे प्रेम
प्रत्येक कडवे असेल स्वतंत्र
आशयाच्या एकसंधपणासह भंगलेल्या जगाचे शास्त्र
हे कसे हाणून पाडावे याचा काहींना पडेलच विचार
वेगळे काही येण्याची गरजच काय म्हणून

मुद्दाम नाही आपोआप
दोन्ही बाजू फुल निष्पाप

--- ००० ---

व्यवस्था

व्यवस्था

हं तिचे काय

वाईट आहे

सर्व दुःखांची मुळे

हं

आरक्षण वाढायला पाहिजे

उलट ते पूर्ण बंदच व्हायला हवे

हे कुणीच नाही मान्य करणार

अहो सगळ्यांना पटते पण लोकशाही

हे पूर्ण चूक आहे ती हवीच

जाती आणि धर्म यांचे भेद

त्यांचे काय

ते फक्त घरात असावेत बाहेर नको

म्हणजे दोन्हीकडे तुमच्या मनासारखे

दंगली मोर्चे संघर्ष यांचा कंटाळा आला

हक्क आहेत ते

वेळ शक्ती उत्पादन वाया जाते

हुकूमशाही आपल्या रक्तातच नाहीय

पण देशात सर्वांची वृत्ती तीच आहे

कसे काय

एकमेकांवर अन्याय होणे बरोबरच तर म्हणतो आपण

आधी वर्षानुवर्षे अन्याय झालेले असल्याने

त्यामुळे राजकीय लोकांना फार महत्त्व देतो आपण

त्यांचे काय

त्यांच्या ओळखीपाळखींना फार महत्त्व येते त्यामुळे

ते तर होणारच

वाली तेच त्यांचे उपकार हवेतच असे होते मग

जो तो आपापल्या माणसांचे फायदे बघणारच

याचा अर्थ अन्याय चालू राहणारच

ज्याची ताकद त्याचा जास्त फायदा हे तर होणारच

हीच व्यवस्था बदलायला हवीय

काही गरज नाही आहे ते बरोबर आहे

--- ००० ---

एवढे ठीक

अडवून ठेवता येताहेत म्हणून
नाही तर विचार मोकाट सुटले तर
आपण कोण कुठे आहोत हेही विसरायला होईल
परीटघडीचे व्यवहार
भाग पाडत राहण्यापेक्षा
भाग घेतल्यासारखे
उड्डाणपुलावरून सतत
फ्रॉईडची आठवण काढत
विखरत जातील देशोदेशी
कंगाल होण्याच्या सुखमय दिशेने

जगणे म्हणजे सगळी
सिनेमांची पोस्टर पाठ असणे
आणि मना सज्जना म्हणताना लाज वाटणे
सज्जन म्हणजे काय हे माहीत नसल्याने
अशी अवस्था उजाडेल आयुष्यात
राहते घर उजाड करत

मेंदू कसा चालावा
आणि तो कितपत कसा चालवता यावा
हे कुणी ज्ञानपीठ विनर नाही ठरवू शकत
त्याला अंधश्रद्धाच लागते चमत्कार म्हणायची

एक क्षण असतो दोन
विचारांच्या मध्ये
तो पकडून रिकामे कुठे राहता येतेय

भीती एकाकीपणा डिप्रेसन
यांच्यावर औषधे विचारांनीच तर काढलीयत
विचारांनी खुशही राहता येते हे किती ग्रेट
एवढे ठीक याहून जास्त उत्सुकतेचा धोका नको

--- ००० ---

शेवाळे

शब्द तुम्ही कसेही वापरा
तुम्ही भाषेतच येऊन पडता
शेवाळ्यात घसरलेल्याने
हात टेकावा तर हातही घसरतो तसे
तुमचे अंगण हे एक टोपण असते
तुमच्या असण्यावरचे

त्याच्या किल्ल्या असतात
एका स्ट्रॉंग रूममध्ये जिथे शिजत असतात
देशादेशांतले सावध संबंध
गल्लीबोळातला पाताळयंत्रिपणा वेगळा
तुम्हाला माहीत असावे लागतात
असंख्य पदार्थ आणि त्यांच्या
गुलामगिरीत असलेल्यांची यादी

तुमची शहरे अशीच चालायला हवीत
की कधीच कसलाही धोका असणार नाहीय
बागेतल्या बाकांवरच्या निवांत आठवणी
काढत नंतर मस्तानी पिऊन
शेवटी कंटाळ्यात गेला पाहिजे दिवस

काहीही नको असणे असे असल्याशिवाय
भाषाही नाही सोडणार आणि माणसेही मनातून
ती कामात आहेत वा संकष्टीत असतील
वा ऑलिंपिक वा स्थानिक राजकारण खूपच
टोकावर आले असेल अशा काहीही कल्पना
तुम्ही करू शकता

खरे तर तीही गरज पडू नये मेंदू जर
निसर्गाचा असेल तर भाषाही तशीच ना
त्यांनी भाषामुक्त होणे नंतर आधी
आपण निरोप दिलेला हवा शब्दांना

--- ००० ---

राजीनामा

वेग म्हणजे मन
हे तर आकाश एकत्र
असण्याइतके स्पष्ट जसे
या पायावर तो पाय काय
किंवा त्या पायावर हा पाय काय

पाठलाग जर कधी
केलेलाच नसेल
तर देवाचे भय
बाळगतच जगावे लागणार

फोटोग्राफी खूप दर्जेदार
असली म्हणजे
सर्व गुन्ध्यांतून सूट मिळेल
असे समजणे म्हणजे
सगळेच अनिश्चित समजून
अन्नत्यागच करावा लागेल

नेहमीच्या विचारांना
तेराव्यात घातल्याशिवाय
नवे घाट कुठे सापडणार

संगमावर सर्व पवित्र आहे
असे समजून
आपण पूर्ण हक्कसोडपत्र
देऊन टाकावे निर्मात्याला
आणि वापरू द्यावे आपले कथानक
नावासह म्हणजे नाचकीचेच होणार ते

त्यापेक्षा कधीही प्रसिद्धी हा शब्दच टाकून
राजीनामा देता यायला हवा

--- ००० ---

प्रबोधन

तुमचे आधीच सगळे
ठरलेले असल्याने
तुम्हाला समाजाचे भय बाळगणे भागच आहे
समस्या आणि निराकरण माहीत असलेले गुरू
तुम्ही असल्याशिवाय
तुमच्या महारुद्राला कोण थांबेल

भीत भीतच तुम्हीच समाज
तुम्हीच करुणाकर तुम्हीच
भविष्यनिर्माते
असे असावेच लागेल
मग तुम्ही गुलाल
टाकलेल्या भाताचे उपचार
करू शकता विनधास्त कितीही

काही घडतेय असे दाखवता येईलच
नाही काही घडले तरी
आपण एक आहोत ही भावना
मनाने उत्तेजक
मिठीत राहायला पुरेशी होईल

दुःख भोगताना दुसरे
काहीच नाही सुचू शकत
जसे संभोगक्रियेत म्हणजेच
यातून मोकळे असतानाच तुम्ही रचू शकता
तुमच्या अचल प्रेमाचे स्थापत्य

हा प्रदेश तुम्हाला सोडता नाही येणार
जे धाडसाने बाहेर आहेत
त्यांचा मत्सर करा वा हेटाळणी
ते बाहेरचे लोक अप्रस्तुत आणि आपमतलबी आहेत
असे म्हणत राहा एकत्र बसून एक प्रबोधन म्हणून

--- ००० ---

मखर

तुम्ही स्वतःहूनच जाऊन बसला आहात
प्रिय तुरुंगाच्या मखरात
आता कोणत्याही कलेतले
प्रवाह आणि प्रयोग
यांना तुम्ही मुकलेले आहात

आता जगण्याचे एखादे
उदात्त उद्दिष्ट
आत्मसात करावेच लागेल
सार्थीदारांचा समूह
वाढवावा लागेल
भेटीगाठी घ्याव्या लागतील
गावोगाव जातयेत संमेलने
कवितावाचने घ्यावी लागतील
आणि लागतील अनेक सेल्फी
नात्यांत खात्री टिकवणारे

चेहरे गंभीर ठेवावे लागतील
सहजच अत्यंत क्रांतिकारक
असल्याप्रमाणे नेतृत्वाला सतत
आदर साहाय्य कृतज्ञता
द्यावी लागेल

खूप पुस्तकसंचय बऱ्यापैकी
वाचन करत राहावे लागेल
सतत त्याच भिंगरीत राहात

काही उचलणे काही दबवणे
हे करावे लागेल निरलसपणे
मुख्य म्हणजे निस्पृहपणे त्यागाने लढ म्हणत
मी आहे म्हणत कृतकृत्य वाटत
म्हातारे होता यायला लागेल

--- ००० ---

भर शहरात

कोणत्याही कारणाने घडले ते घडले
म्हणत आपण सामोपचारा ऐवजी
सूक्ष्म आक्रमणच केले सुरू
जणू आकांक्षाच होती यातून
खुणावणाऱ्या ठिणग्यांची आणि ज्वालांची

हळूहळू वस्त्रांचे विषयच बंद होत गेले
आणि मनांचे गुप्त कप्पे सरळ सरळ
निःसंकोचच होत गेले तुझ्या बातम्या जणू
माझ्या मनातूनच उद्भवू लागल्या
आणि तुझा मृत भूतकाळ माझ्या
भूतकाळासह विलीन झाला
आपल्या स्मित हास्यात

स्पष्टच दिसू लागले ते असे की
आपण एकत्र काढत असलेले चित्र
एका बाजूला पूर्ण व्हावे याची तुला
अधीरताही होती आणि ते कधीच पूर्ण होऊ नये
याची सततची आतुरताही

आपले बटर चिकनचे समारोह
झाले नंतर रूपांतरित
माझ्या कवितांत जणू
आपणच भक्षिले होते एकमेकांना

भर शहरात होतो आपण निर्भयपणे अदृश्य
पुन्हा अवतरण्याची शक्यताही धोक्यात यावी
अशी तुझी अतूट उत्कटता
झाली माझ्या हृदयाचा उष्ण प्रवाह

आता विचारही नव्हता शाश्वतीचा अमोघ सावलीत
तुझ्या आभासी प्रावरणांच्या माझ्या प्रतीक्षेतल्या

--- ००० ---

निवांत

मी निवांत पडून आहे

आठवते

पूर्वी पोस्टमन येत असे घरोघर

आता कळतही नाही एखादे मासिक

मी ठेवून दिले आहे हातातले पुस्तक

शाळेतली

कॉलेजातली

मनोमन प्रेयसी

उगीचच

पावसाळी हवा असेल

वा संध्याकाळ

माझ्या हस्तरेषा

मी आठ वर्षे अभ्यासल्या

कशातही घेतले इंटरेस्ट

तरी तो झाला या हवेतला चहा

बदली झाली तेव्हा तिथली सुरुवात

महालक्ष्मी दर्शनाने केली होती

आता स्वतःचे असणेही

गृहीत नाही धरत

--- ००० ---

आ आणि नि

आमंत्रणापेक्षा निमंत्रण

हे अधिक आग्रहाचे अधिक आपुलकीचे
हे समजल्याने खूप वर्षांचा
डोक्यातला गोंधळ मिटला खरा पण आता
आग्रहापेक्षा निग्रह अधिक कट्टर समजावा का
की हे दोन वेगळेच प्रकार समजावेत
असा एक नवीनच विषय जोमाने पुढे आला आहे

उधारउसनवारी करत करत भाषा
नेली वाढवत पण निदान काही हजार
शब्दांच्या तरी व्युत्पत्ती आणि त्यांचे
नेमके अर्थ नाही माहीत कुणालाही
वापरून वापरून जे समजत वा खरे
वाटत आले तेच तसेच वापरणे चालू आहे
स्वतःला वा इतरांना प्रॉब्लेम न येता

जाऊ देत ना मुळे सगळी हवीयत कशाला
वापरण्यातच ठरत जाऊ देत अर्थ
वा बदलत जाऊ देत
वा नवेच येत जाऊ देत

कुणी चुकीच्या अर्थाने वापरत असेल शब्द
तर आधी त्याला माफ करावे
आणि नंतर त्याला वाटणारा अर्थही
समाविष्ट करून घ्यावा भाषेत
प्रत्येक शब्दाची अर्थवलये
अशी वाढत जावीत

भाषा स्थिर असूच नये
आणि यातूनच भाषा
नसण्याची शक्यताही डोक्यात उगवावी
मुक्ती निर्वाण इहवादी असण्याचा हाच मार्ग आहे

--- ००० ---

विसर्जन

अफवांवर विश्वा
साला तडा जाण्यापेक्षा
मी सत्ताविसाव्या वर्षापासून
पुन्हा जगणे
पसंतही करेन
आणि मुख्य म्हणजे
त्यानंतरच्या आठवणीही
काढत नाही बसणार

एका एका शब्दाची प्रतिमा
करत बसायला मी काही
एखादा शिंपी नाही
आणि मुख्य म्हणजे
मी बोलेन ते सगळेच
शास्त्राच्या भाषेपासून

नुसते लांब राहून काय
उपयोग होताच कामा नये तरच
ती खरी हौसेची सजावट

माझा विरोध आहे असे नाही
पण आहे तेच
अधिक प्रभावी करण्यात
मी आयुष्य वाया
नाही ते सोपस्कार नकोतच

कविता म्हणजे अमुक हे
विसरूनच जा म्हणायच्या ऐवजी
माझ्याच स्मृतीची मला काळजी

वाटलीच पण विसर्जनाला
वाटली डाळच हवी

--- ००० ---

अमूर्त चित्रात जर अमुक वस्तू आकार वा दृश्य असे ओळखता येण्याची गरज नाही तर कवितेत तरी अमुक विचार वा अनुभव तरी ओळखता येण्याची काय गरज आहे ? अमूर्त कविता का असू नये ?

सुसह्य

सुसह्य होण्यासाठी गुरू लागेलच का
याचा शोध आपला आपण घेताना मुरलेले
लोणचे घेतले लागल्यास कॉपी मारायला
हसून हसून पुरेवाट की वाट लागली
याचा विचार न करता सरळ चोरून
एफबीवर कृष्णमूर्ती गुप पाहताना स्वतःची
तुटलेली बटणे पाहून घेतले समजून की या अंधारात
वैचारिक काही कामा वा धामाचे बघा वा विश्रामधामाचे
परिपत्रक काढा निजधाम हा शब्द मात्र
जाऊ द्या पर्यायात

असंबद्ध म्हणजे अमूर्त
असे समजून तुम्हीही करा ना
प्रयत्न वाळूचे कण शोधण्याचा
नुसतीच हुशारी आणि उपरोध
उलट बळकटीच देतील
या विनासंगीत यात्रेला
दागिन्यांनी मढे
मढवण्याची आस कुणाचाही घातच

उघडेल तुमची पंचेंद्रिये खुश तर
समीक्षा सखोल याला काहीही
सर्जक मूल्य म्हणताना ती
तुटलेली बटणे शोधा आधी

निरर्थकतेचा रंग अमुक असे काही
सापडलेलेच नसल्याने कोणतेही चालतील
मानवी व्यवहार त्यात उडदामाजी नकोच प्रत्यक्ष
खा उडीदवडे इथली चटणी मस्त असते

--- ००० ---

पारा

निर्कनोर पाराला माहीतही नसेल
इथे ज्ञानमंदिराबाहेर
फाटक्या कपड्यांत उभी असलेली
अकरा कोटींची माता
खाता खाता टीव्ही बघत
जेवण्याचा हा जमाना आहे
तेवढ्यात मोबाइल वाजला तर
घेऊन जावे तो कडेला आणि दोन मिनिटांनी
ते तुमचे तुम्ही बघा म्हणून येऊन बसावे
आणि भाजीला चवच नसल्याची चिडचिड करावी
असा हा जमाना आहे

इथे सर्वच शूर वीर लढवय्ये आपापल्या विभूतींचे
मावळे सावळे कावळे जरासे बावळे
पण सदोदित कावलेले दुर्गतीने त्रासलेले
सौजन्य हरपलेले एकूणच परिस्थितीमुळे

हे सद्याद्रीचे कडे भीमेचे सुपरमॅन
कृष्णेचे चतुर हे जागतिक
विक्रम करणारे मोर्चे
हे डावपेचांचे कारखानदार
विश्वासू घातकी प्रेमळ द्वेषे
स्वगौरवात मशगूल
स्वरौरवात मशगूल

जाती धर्म पक्ष यांत विभागलेल्या
संस्कृतीचे पूजक शांततेचेही कवी
असे खूप काही नाही माहीत पाराला
हे तो जाणतो आणि ती जाणही देतो तो टाकून
आणि सर्व मानवजातीसाठी लिहितो
नकविता
सर्वाना आपले म्हणणारी

--- ००० ---

स्वर्ग

तुमच्या रटाळ भाषणांनी
सजवू पाहाताहात तुम्ही संध्याकाळ
तुम्हाला वाटतेय तुमच्या डोक्यांत
उगवल्या आहेत काही नव्याच प्रजाती

तुम्हाला वाटतेय मौल्यवान
म्हणावे असे पताकांचे साम्राज्य
तुम्हीच करणार आहात प्रस्थापित
कंटाळलेल्या हवेत

तुम्ही सोडून इतर सर्व
शून्याकार केविलवाणे क्रूर
परभृत खोटारडे मतलबी आहेत
यावर तुम्ही ठाम आहात

तुमचेच जगणे सगळे नाही जगत
हजार प्रकारांत हजार समस्या आहेत
तुमच्या अशा वेगळ्या बांधवांना तुम्ही हेटाळताहात
त्यांच्या जगण्याला तेच जाणार ना सामोरे तसे तर

तेही म्हणताहेत तुम्ही न्यूनगंडाला मूल्य म्हणताहात
अभावाला समृद्धी म्हणताहात
दुःख आणि वेदानांना दागिने म्हणताहात
सहन करण्याला परिपक्वता म्हणताहात

हे सर्वांचे सारांश दिशा दाखवतील
प्रबोधन करतील निराकरणे देतील
शांतता समता आणतील
एकच मेंदू एकच जगणे असा स्वर्ग आणतील

--- ००० ---

बाहेर

एक फसवणुकीचा संदेश

की खोटेपणाचा

की विश्वासघाताचा

की दुर्लक्ष करून निघून जाणारे मांजर

की बेफिकिरी की बेहोशी की नाइलाज

ऊन सावली पडून जाते निघून

पण हे एवढेच होते का चित्र या काळाचे

सगळे प्रभाव बाहेरून आत

द्यावे टाकून बाहेर

--- ००० ---

गारवा

अरे वा हे नवीनच येतेय लक्षात
मेंदूतले ठिकठिकाणचे शब्द वाक्ये

छान ही सायकलची सुटलेली चेन
चिंता नाही
हा मत्सरी मित्राने दिलेला नकार
आणि अनपेक्षित वेडे ठरल्याची भावना
छान शिकवणाऱ्या सुंदर शिक्षिका बाई
नोकरीत दिली गेलेली तपासणी
अधिकाऱ्याची अवघड भूमिका
घरात कुणीही कुणालाही कधीही कसलीही
धमकी घायची नाही या तत्त्वासाठी पत्करलेला धोका
एका शिखाने सांगितलेले भयानक भविष्य

आणि सध्या चहाची वेळ असणे
कविता लिहावीशी वाटणे
आणि आता हळूहळू आवरते घ्यायला हवे
हा विचार आणि संपवायच्या कामांचे अग्रक्रम

सगळे एकत्र पाहिल्यावर वाटतेय
मी उभा आहे मेंदूच्या बाहेर
हवेतला गारवा म्हणजे मीच आहे जणू

--- ००० ---

अस्तित्व

अगदी जन्मल्यापासून म्हटले तरी आपल्याला ओळखणारे किती
समजा एक लाख पण मालिकांमधल्या पात्रांना किमान एक कोटी
जेवढे ओळखणारे जास्त तेवढे अस्तित्व अधिक खरे म्हणजेच
ती पात्रे आपल्याहून खरी असतात पण आपण स्पर्श कुठे करू शकतो त्यांना
तशीच तीही नाही स्पर्शू शकत आपल्याला त्यांच्या दुःखांनी आपण
कळवळतो आपली दुःखे त्यांना कळतही नाहीत त्यांचे पुढे काय झाले
हे ना आपल्याला कळेल ना आपले त्यांना त्यांच्या लेखी तर आपण
जिवंतही असणार नाही ती साकारणाऱ्या नटनट्याही नसतील जिवंत

--- ००० ---

अजून किती वेळ

आईवडिलांची मृत्यूनोदपत्रे ठेवलेली आहेत जपून
काही सत्यप्रतीसह एका फायलीत
पाऊस खूप होऊन गेला म्हणतात
रस्ता दुथडी भरून वाहात होता
तेव्हा मी झोपलेलो होतो

आता माझे डोळे उघडत का नाहीयत
की अंधारच पडलाय
माझ्या अवतीभवती
काही छोटेमोठे प्राणी किडे असावेत
मला त्यांचे स्पर्श जाणवताहेत
त्यांना विचलित करून उपयोग नाही
मी आहे इथे हेही त्यांना कळू नये
अन्यथा आक्रमण करणे त्यांना भाग पडेल
एखादा विषारी नागही असू शकेल

माझी आई सोळा सोमवार करणारी शिवभक्त होती
हे त्याला कसे माहित असेल
शिवशंभो त्याला सांगतील का
की बाबा हा आपला माणूस आहे
त्या व्रताच्या काळात माझे वडीलही
तल्लीन असत भक्तिभावात

अजिबात हलून चालणार नाही
निश्चल राहावे लागेल
अजून किती वेळ असेल हा अंधार

मनही निश्चल ठेवावे लागेल का
त्याच्याही हालचालीने धोका होईल का
आणि माझ्या मनात तर
भक्तीचा लवलेशही नाहीय फक्त भीती आहे

--- ००० ---

सावली

तुझी सावली येते ती सळसळतच
मला वाटते नाकार्तोडात
पाणी जातेय आणि मला
पोहता येत नाहीय पण
तुझ्या पायांच्या पालवीत असतो दिलासा

तुझे अचानक असे मनात येणे
माझ्या पुस्तकांची पाने
सोडणारे असते कवूतरांसारखी हवेत
हातात आली तर मऊ उडाली तर
शीर्षांबिंदूपर्यंत जग एकच करून टाकणारी

एकदा कळल्यावर मला माहीत असते
या खेळाला नियम नाहीत
आता कोणत्याही दगडांना स्पर्श केले
तरी ती तुझी शिल्पे असतील
आता असंख्य सावल्यांचे संगर असेल
रचू शकणारे प्रचंड हिंसक कहाणी
तुझे आकाश वारा होऊन
उधळून टाकेपर्यंत
आपले ओळखीचे सर्व संवाद

कितीही व्यस्त असूनही तुझी सावली
सतत असते माझ्या सावलीच्या वेधात
क्षणार्धात पूर्ण कादंबरी घडवून
तू अदृश्य होतेस पण तुझा तो सहवास
असतो माझे पूर्ण मन
पालवी पालवी करणारा

हे सगळे माझ्या सावलीत अंतर्भूत
असणारच हे ओळखूनच
तू एक स्मित देतेस आणि मगच जातेस

--- ००० ---

ठिणग्या आणि जाळ

मध्यमेखाली तळव्यावर
हृदय आणि मस्तक
या दोन रेषा छेदताना दिसल्या एकमेकींना
बाप रे हे तर महाभयानक शॉर्ट सर्किट
वय चौवीसच्या आसपास
मेंदूत ठिणग्या आणि जाळच

हे काहीच न बोलता
फक्त
जरा अवघड दिसतोय काळ
असे म्हणताच तो
घळघळा रडूच लागला

असेल योगायोगही
हा योगायोग पुस्तकात दिलेला आहे
म्हणजे योगायोगाने
हा नियम तर नसेल

मी त्याची समजूत घातली
हे काही काळापुरते असते
हे सांगितले

तो म्हणाला
मी वेडा होण्याच्या वेतात आहे
आत्महत्येचेही विचार येताहेत

मग मी त्याला अबसर्डिटीचे सांगितले
आयनेस्को बेकेट वाचायला सांगितले
जरी माझ्याकडे याचेही पुरावे नव्हते

ना संकटांचे शास्त्र ना उपायांचे
हे समजणे हाच उपाय हेही सांगितले

--- ००० ---

उपासना

कवितेजवळ असायला हवे
दुःखाचे भरभक्कम लगेज
ती दुःखपूर्ण असायला हवी
दुःखाचा प्रगाढ अनुभव देणारी
ती दुःखाने दुःखाला बळकट करणारी हवी
दुःख जोपासायच्या पद्धती तिने द्यायला हव्यात
सद्गदित करणे रडू आणणे सहानुभूती कीव वाटणे हवे
मंद प्रकाशात भिनायला हवे कवितेचे मादक दुःख
हे आपलेच आहे हेच तर जगणे
हेच तर जीवनदर्शन असे व्हायला हवे

तिने निचरा करायला हवा विचारांचा थकवायला हवे
चेहरा काळवंडून टाकायला हवा
दुःखाशिवाय कविता असेलच कशी
दुःख हीच कविता तेच त्या विषाचे तीर्थक्षेत्र
असायला हवे तिने अनेक
दाग्निने आणि चमत्कृती लेवून यायला हवे
आत सुंदर दुःखाचा लुसलुशीत गर मिळायला हवा

भावनेशिवाय कविता नाही आणि सर्वोत्तम
तीव्र भावना कोणती असणार दुःखाचीच ना
कवी हळवे असतात त्यांना दुःख खूप असते उपलब्ध
मग ते म्हणतात दुःखात बुडवून खून करायचा
प्रयत्न न करणारी कविता ही उथळ असते
तिला खोली नसते ती पृष्ठस्पर्शी
खेळ करते नुसते उडाणटप्पू

कलेची एकूणच भरभराट होऊन लोक सतत
दुःखाचे आदी झाल्याशिवाय संस्कृती घडणारच नाही
हळवे भावनाशील ताणलेल्या चेहऱ्यांचे राहिल्याशिवाय
जे चालू आहे ते रद्द जगणे पुढे कसे नेता येईल
हा बोध नव्हे ही सत्याची उपासना आहे

--- ००० ---

पुनर्जन्म

आता हा आहे हाच माझा एक पुनर्जन्म आहे
असे कुणी दाखवून दिले तर ठेवेनही मी विश्वास
ते नाही महत्त्वाचे मला हवाय माझा पहिला जन्म
तो जेव्हा केव्हा होता तो
तो कशाच्या आधारावर कशातून का झाला होता

आहे हाच पहिलाही समजायला मी तयार आहे
पण यात मी घडलोय असा की
पुनर्जन्मावर नाहीय माझा विश्वास

आणि यानंतरही झाला समजा माझा पुनर्जन्म
तरीही मला कुठे कळणार आहे ते
त्यामुळे प्रत्येक जन्म पहिलाच धरावा
हेच शहाणपणाचे आणि डोक्याला
फुकटचा त्रास टाळणारे ठरेल

पण एक पुढचा पुनर्जन्म चांगला मिळावा म्हणून
या जन्मात मी चांगला वागेन असे काही नाही
कारण खरे तर चांगले म्हणजे काय
हेच मला माहित नाहीय आणि दारू वा स्त्रिया
ही यंत्रणा काही मी स्वतः माझ्या निवडीने
माझ्या मर्मदृष्टीने बनवून स्वीकारलेली नाहीय
हेच असे नाही काहीही जे काय घडते
आपल्या हातून ते पाप असते
असे मी समजतच नाही किंवा ते मला कळतही नसेल

हाच नियम सर्वांनाच असणार हे खरेच आहे
उद्या एखाद्याने संतापाने माझ्या चिंधड्या केल्या
तरी ते पाप वगैरे नसेलच

घडणारे सगळेच ओके म्हटले तर मग काही घडले
असे तरी कशाला म्हणावे हाच आहे प्रॉब्लेम

--- ००० ---

गार वारा

कोणत्याही वस्तुशिवाय
तुमच्यापर्यंत पोचावे
असे वाटले तेव्हा दुपारचे
दोन वाजले होते
ही काही काहीही आठवण्याची वेळ नव्हती
उन्हाचा सुम्म आवाज
न बोलता कापत होता
अपयशी प्रेमाचे अप्रस्तुत घटक

मला हेच म्हणायचेय
अमुक केले म्हणजे
संध्याकाळ लौकर होते असे काही नाही
उलट तुम्हाला मळमळण्यापूर्वीच
प्रवास थांबवून परागंदा होता यायला हवे

संकटात सापडलेल्यांना मदत करायला
तुमचे शूटिंग आधी पूर्ण झालेले हवे ना
अन्यथा तुमचे असणेच होऊ शकते एक ओझे

उगीचच तत्त्वज्ञान बोलण्यात काही अर्थ नाही
शिवाय माझ्या मते अध्यात्मात
पंख तुटलेल्या हुशार पक्ष्यांना स्थानच नसते
अगदी हौसच असली तर तत्त्वज्ञान
भिजत ठेवा एका पातेल्यात

पोचणे म्हणजे काय
तर माझ्या मनातले तुम्हाला समजणे
ते तरी कशाला जर कुणालाच
काहीच कळत नसेल तर

कळणे म्हणजे ताण आणि गोंधळ नसणे
त्यापेक्षा सरळ गार वारा खाल्लेला बरा

--- ००० ---

परिपक्व

गेल्या तीन वर्षांतल्या घटना पाहिल्या
तर सध्याच्या मार्केटच्या प्रतिक्रिया
या परिपक्वच आहेत
असे म्हणावे लागेल जरी
एका विभागात भय आहे तरीही
आठदहा टक्के खाली येईल तेव्हा घ्या बेलाशक
खेळायचे तर आहे पण सांड
अंगावर येता कामा नये

हे म्हणजे जगणेच सोडणे होईल
एसीत बसून हमखास काही म्हणणारेही
भले भले गारद
व्हायची वेळ इथे आलीच होती
याचा अर्थ वॉशिंग मशीन वाईट
किंवा मिक्सरमुळे कॅन्सर होतो
असे काही नाही तुमच्या घशातला
घोगरेपणा घालवण्यासाठी तुम्ही
बस नाही जाळू शकत

भरभराट हवी आहे तर
रस्त्यावरून महालात गेलेल्यांकडे बघा
हे आपले काम नाही हेच असेल
मुळात तर जगण्याचे तत्त्वज्ञान नका सांगू

ही अशी बांडगुळेच करतात
सामान्यांचे जगणे हराम
असे मत असू शकते तुमचे मग घ्या
जग बदलण्याचा कार्यक्रम हातात

पण म्हणजे तरी काय मने
न बदलता स्वर्ग अवतरणे म्हणजे काय

--- ००० ---

हत्ती

पलिकडे दोनचार हत्तींची प्रेते पडलेली
इकडे तीन उभे तिकडे चार उभे
लहानमोठे निश्चल डोळे मिटून
जणू पूर्ण निसर्गार्पण अब
जो होगा सो होगा

ते आजारी आहेत हेही त्यांना कळत नसेल
त्यांच्या सर्व शक्ती करकचून
आवळलेल्या आहेत
त्यांना ताप असेल का
त्यांचे अंग दुखत असेल का

आता पशुवैद्य तपासताहेत
यावर असल्यास औषधे देतील
अन्यथा प्रयोग करतील

काय करताहेत ही माणसे
कशासाठी यांचाच तर हात नसेल
हे असे होण्यात
अवाढव्य दुःखाचे परस्पर जगणे वाढणे

डोळे बंद करण्याने आपल्याला बरे वाटतेय
की डोळेझाक करायचीय की डोळे
उघडे ठेवायचे त्राणच नाहीय

आपण इथे कुठे उभे आहोत
प्रचंड रथयात्रेत सजूनधजून वैभव दाखवणारे
ते आपणच होतो का

दिवसरात्र आणि उजेडअंधार येतजात असणार
चार बांधव तिकडे पडलेले आहेत ते का
हे दुःख आपल्याला कळायचे बंद होऊ शकते का

--- ००० ---

बातमी

पावसाळी पहाटगारठा
निःशस्त्र आणि मशगूल
त्याच्या एकाकी उपद्रवक्षमतेत
म्हणजे मलाच मीच
बसून राहणारा दोन दोन तास खुर्चीवर
एकटक पाहात बंद टीव्हीकडे
चहा हवासा वाटत पण जाऊ दे
म्हणत प्रचंड ताणलेल्या शेवटच्या क्षणात
शिका सुरू होण्याची वाट पाहात अटळ

काहीही घडू शकेल
घटनांच्या दारावरची बेल वाजली
तर टाळता नाही येणार
अंधाराचे धूड
असंख्य वर्षांच्या बातम्या
पसरताहेत बिस्किटांच्या आकारांत

त्यांचा नाहीय काही प्रॉब्लेम या क्षणी
मी असणे हीच आहे जणू एक बातमी

--- ००० ---

स्थिर

या छोट्या कवितेला आवाज नको आहे
तिच्या जिभेवर फोड आहे ठसठसणारा
आणि तिची भाषा आहे समृद्ध
स्थिर चित्रातल्या फुलांसारखी

तिला व्यक्त करायचे आहे
तिचे बंदिस्त असणे
फुलांच्या शांततेत
--- ००० ---

फसलेल्या कविता

शिळ्या मनातून पाहिलेला सूर्योदय
माहीत असलेल्या विचारातून सुरुवात
कसे जगावे याचे ताळतंत्र
अन्यायाचे परिमार्जन
क्रोध वा सूड वा दिलासा
वा आश्रयदायी
मालगाडीच्या सुखद कल्पना
असंख्य वस्तूंची रेलचेल करून कंटाळा
आणणारी वा संगीतमय लयदार होत हरवणारी

जग वाईट कशामुळे आहे हे
वा नकारात्मक वा सकारात्मक
कवीचे दुःख कवीच्या आठवणी
वा कवीचा सेक्सानंद
माहितीने भरून चकित करत
अंधळी होणारी भूलभुलैया
घडवत आत्मतुष्ट होणारी

कुठे ना कुठे थांबून राहणारी

वाचकांनी मला खूप दिलेय
मी तृप्त आहे म्हणणारी
टाळ्यांसाठी हपापलेली
कमी लाईक्समुळे नाराज होणारी
आपापल्या कंपूचा विश्वास बाळगणारी
सर्व माणसांसाठी नसलेली

हेतूपूर्ण दिशा पकडणारी
सारांश असणारी विचारांनी
समजणारी कवितेबाहेरचे
विश्व न सुचवणारी श्रीमंत असून
ठरलेल्या छोट्या अर्थामुळे खंगलेली

--- ००० ---

योग्य

अहो लोकशाहीची हत्या झाली
हे बरोबर आहे पण कुणी केली
प्रत्यक्षात असे नाही तसे घडले
फूटेज काय दाखवते ते बघा ना
हे असे करणे जनहिताचे नव्हते
मुळात तुम्ही असे केल्यामुळेच
लोकांचा संताप अनावर झाला
असे कधी घडले होते का ते
ज्येष्ठ लोकांनी सांगावे जरूर
सांगावे अशी हुकूमशाही कुणी
गाजवली होती पूर्वी दोन्ही बाजू
आपापली बाजू मांडतील
जनता बघते आहे सत्य कळेलच
असे जनता काय ठरवू शकणार
कायदा परंपरा सगळेच विचारात
घ्यावे लागेल तसे तर सूर्य बंद करून
तुम्ही निऑन दिव्यांचे राज्य आणलेत
हेच मुळात घोडचुकीचे होते हो पण
ते का केले हेही बघा ना ते असे असल्याने
लोकांचा त्रास घालवण्यासाठी ते तसे
करणे अत्यावश्यकच होते आणि तुम्ही
नव्हते का अचानक वीस कापड कारखाने
बंद करून त्या ऐवजी लोकांनी कांदे
जास्त खाणे कसे हिताचे आहे हे सांगितले
लोकांना असे दडपले तर त्यावर आम्ही
आवाज उठवणारच आम्ही कुणालाच
घाबरणार नाही घाबरत कुणीच नाही हो
योग्य निर्णय हे व्हायलाच हवेत योग्य
गोष्टींना आम्ही पाठिंबाही देऊ पण
चुकीला माफी नाही
पूर्ण दिवस शिवाजी पार्कवर वाद घालू यावर
घेताय का आव्हान

--- ००० ---

मॉडेल

विश्व तयार करतानाच
अमुक असे करता आले असते
म्हणजे आता जे कार्बन आणि प्राणवायू
यांचे प्रश्न येताहेत ना ते आले नसते
असे एक हुशार माणूस म्हणाला तर दुसरा
म्हणाला हे म्हणजे
बापाला --- ला शिकवणे झाले
यावर हे विश्व मुळात
बिनबापाचे असताना असे तिसरा म्हणाला

कोट्यवधी टन पाणी उचलून वर
न्यायचे आणि त्याचा ठिकठिकाणी
पाऊस पाडायचा हे काय
विचाराशिवाय ठरले असेल का
असा पहिल्याचा प्रश्न होता

आणि मग वनस्पती किडेमकोडे
यांचे काय करायचे दुसऱ्याने विचारले
अरे अनावश्यक काही ठेवायचेच नाही ना
पूर्ण मॉडेलचाच पुनर्विचार करायचा
पहिला म्हणाला आवश्यक म्हणजे काय
तिसऱ्याने विचारले

याचा एकच सर्वोत्तम पुनर्विचार
होऊ शकला असता दुसरा म्हणाला
तो म्हणजे हे निर्माण करायचेच कशाला हा

मग एका टपरीवर ते चहा प्याले
निवृत्त होते जाताना एकाला भाजी तर
दुसऱ्याला दूध न्यायचे होते तर तिसऱ्याला
कर्टिंगला जायचे होते

--- ००० ---

धोका

एखाद्या सूर्याने शहराच्या भर चौकात
दिवेलागण झाली म्हणून माझा आता
प्रेमावरचा विश्वासच उडाला असे म्हणण्याचे
क्षण सारखेच कसे येत राहतात

अपयशाची कारणे शोधत
जात राहतील आणखीही वर्षे
विहिरी तलाव पुलाव

या देवाच्या उत्सवात
विचारांनाच विचारगंगा म्हणावे म्हणजे झाले

--- ००० ---

ओळी

खूप ओळी पुसून टाकल्या
कारण नकोच होते असे काही
हे असे आहे आणि ते तसे आहे
अशी अक्कल शिकवणारे

फक्त असणारी कविता
न येता
मलाही नकळत
येते सांगणारी कविता

जणू माझा अनुभव
व्यापू शकतो प्रत्येक मेंदू
असा हा माझा माज
पाहून ओशाळतो मी
--- ००० ---

मृत्यू

झोपेत म्हणण्यापेक्षा
थोडी जागच असेल ती
तीत लिहिली गेली होती
ती कविता पण
सकाळपर्यंत ती नष्टच झाली

खरे तर जगातली
ती एक अति महत्त्वाची होती
कविता डायरेक्ट क्षितिज
ओलांडून नंतर
मी झोपलो आहे यातूनच
मला बाहेर काढणारी

मला अनेकदा वाटे
कोणतीही कविता
हजारोंतली एक
असणे याचा अर्थच
काहीही न घडणे आणि
झोपेत सगळे विसरून जाणे

एकच एक कविताही
असायला हवी
जगातल्या सर्व
विसरल्या जाऊ शकणाऱ्या
कवितांचा नजराणा

मला स्पष्ट दिसलेले होते
(जो माझा भ्रमही असू शकेल)
कवितेची जान तिच्या स्मृतीत नसते
ती विस्मृतीत नष्ट होऊनच देऊ शकते
जीवदान शब्दांमागच्या मृत्यूला
सारांश जे गेले ते गेले छोड दो

--- ००० ---

तुम्ही आणि मी

तुम्ही जेव्हा कविता लिहिता
तेव्हा काही वस्तुस्थिती असते आणि काही प्रतिमा
असतात आणि मी लिहितो तेव्हा
पूर्ण वस्तुस्थितीच प्रतिमामय असते

तुम्हाला वाटते मी फक्त वस्तुस्थितीच लिहितोय
आणि मला वाटते तुमच्या प्रतिमाही
फक्त वस्तुस्थितीच आहेत

आपण एक समझोता करू या
मी तुमच्या वस्तुस्थितीला प्रतिमा म्हणेन
पण तुम्ही चिडायचे नाही आणि
तुम्ही माझ्या वस्तुस्थितीला फक्त
वस्तुस्थितीच म्हणा मीही चिडणार नाही

ही सगळी फक्त आपली मते आहेत
असे म्हणून आपण हे हसून सोडून देऊ

--- ००० ---

संमोहन

सत्यच असते समोरचे असे नाही
आपल्याशी जो आत्ताच बोलून गेला
तो तोतया होता असे आपण म्हणू शकतो
सिद्ध कोण करत बसणार आहे
आपण ज्या शहरात फिरतो आहोत
ती मुंबई नसून लोकांना
संमोहित केल्याचा हा परिणाम आहे
असेही म्हणता येते
टीव्हीवर आपल्याच विरुद्ध बोलणारे विद्वान
पैसे देऊन आणले जातात
त्यांना नामोहरम करण्यासाठी असेही
मी जसे फक्त खरे बोलतो
तसे कुठेही नाहीय हे मुख्य असेही

--- ००० ---

सिनेमा

नेहमीच मी पोचण्यापूर्वीच
सिनेमा सुरू झालेला असतो
रिकाम्या बाटल्या फिरू लागतात
माझ्या अवतीभवती
आणि आपली प्रतारणा झाल्याच्या
भावनेतले व्यग्र माझे पाय
आपटू लागतात
रक्ताळ दगडावर

असेच काही घडत जाईल
आणि आपण केलेल्या प्रतारणेमुळे
इकडे घोंघावणारे अजगर
बातम्या पसरवतील कानाकोपऱ्यात
आपले आरसे भंगल्याच्या
तेव्हा तरी हेही नको आणि तेही नको
असे म्हणता यावेच लागेल

--- ००० ---

काळ

उद्याचे म्हणून आणलेले सामान
एका दगडावर ठेवून पाय पसरले
तर तेवढ्यात अंतःप्रेरणेने कळले की
आता ऑसिडचा पाऊस होईल बहुतेक
म्हणून घाईने तिथल्याच एका
पडक्या घरात आसरा घेतला
तर तिथे पालीच पाली होत्या
त्यांतल्या बऱ्याचशा
मी तिथे पोचण्यापूर्वीपासूनच
संघर्षात असणार हे स्पष्टच होते पण
त्यांना नोंदवलेला इतिहासही
असणे शक्य नव्हते आणि प्रेरणेसाठी
होऊन गेलेल्या शूर उदात्त
विभूतीही त्यामुळे
ना कोणती मूल्ये होती
ना संस्कृती
स्मरणच नसल्याने विवेकाने कुणी
त्यांच्या कृतींचे मूल्यमापन करणार नव्हते
या क्षणी होईल ते होईल असे असल्याने
कुणी प्रसिद्ध वा सेलेब्रिटीही होणार नव्हते

त्या त्या वेळी त्या रक्तपिपासू असल्या तरी
जुने द्वेष नव्हते पण त्या विषारी असल्याचे
माहीत असल्याने मला खूप भीती वाटली

तरीही होईल ते होईल म्हणून मी बसून राहिलो
त्यांना अंगाखांद्यांवरून पाठलाग करू दिले
भक्ती आणि विचार हे दोन्ही होते माझ्याकडे
पण त्यांतले आत्ता काय उपयोगी पडेल
ते मला कळत नव्हते माझ्या मनात
माझा काळ गोठला होता

--- ००० ---

वाटतच नाही

खरे तर कोणत्याच
माणसांत गावांत फारसे
गुंतणे झालेच नाही

त्यामुळे वाटतच नाही
की इतका काळ गेला
आता उगवतेय वय

बालपणातले ते मित्र
तसेच तिथेच असतील जणू कालचेच
आणि शाळेतल्या सतरंज्या

नवी मिळावी म्हणून
लौकर पोचावे लागण्याच्या
ऐटीत मस्त मिरवण्याच्या

बालवयात पुस्तकातल्या
एका ओळीचा अत्यंत अश्लील अर्थ
ऐकून बडबडल्यानंतर

कुणीतरी चुगली केल्याने
सांगू का घरी म्हणून
वाईनी दरडावल्याच्या

आठवणी आणि सतरंज्या
उशीर झाल्यास फाटक्या
पण मनात ताज्यातवान्या

मनाचे वय वाढलेच नाही
उत्सुकता आहे तशीच आहे
हा एक भ्रम तर नसेल

मी पुन्हा जगतोय लिहितोय
माझ्या पहिल्या नाटकाचे नाव आहे
एक गगनभेदी किंचाळी

--- ००० ---

अनाघ्रात

तुमच्या घरासमोरच होळी
पेटवण्याची ठरलेली जागा असणे
तुमचे अंगण जरा सखल असून
रस्ता जरा उंचावर असणे
यांबरोबरच
कम्युनिझमच चांगला वा
हिंदुत्ववाद नसेल तर नक्कीच
या जगात उभे राहायला
जागाच नाही राहणार मला
असे सगळे विचारही
येत राहतात जगण्यात यांच्या
स्थिर सावल्यांतूनच तर चालते
मन

हे वा असले सगळे रद्द
असणारच ना खूप
त्यामुळे हजारदा कळते
इतरांच्याच काय माझ्याही
कविता सगळ्या
माहीत असलेल्याच असतात
नुसताच
वैविध्याचा झेंडा घेतलेल्या

कविता लिहिताना
वा लिहून झाल्यावर
तिला कोणत्याही विचाराचा
स्पर्शही होऊ नये माहितीतल्या
इतकी असावी ती अनाघ्रात

म्हणून मी बरेच काही वजा करत चालतो
तर म्हणे ही कविताच नाही

--- ००० ---

ताजमहाल

चंद्र सूर्य तारे
पाने फुले पक्षी
डोंगर दर्या नद्या
आणि आकाश समुद्र वगैरे
हे तरी कुठे माझ्या
वडिलांचे आहेत
आणि ताजमहाल बांधण्यासाठी
मी एखादा बादशहा थोडाच आहे

पण आहेत काही मीही बांधलेले
शिल्पसंभार
जे देत राहतील सौंदर्यदर्शन
कुणाचीच मालकी नसलेले
ना माझ्या आसक्तीचे अवडंबर माजवत
भारून टाकणारे आणि ना
काय प्रेम काय प्रेम
म्हणायला लावणारे

बोलाचीच कढी बोलाचाच भात
असे साधे कुणालाही उपलब्ध
नुसतेच एखाद्याच्या
लैंगिक सुखाचा हेवा निर्माण न करणारे

बरे एकच ताजमहाल
बांधायची बांधिलकीही नाही
म्हणजेच मी सारखे तिथे टपून
बसताच कामा नये

विसरा ते सोहनीमहिवाल लैलामजनू हीररांझा
आमची प्रकरणे असतील कुणालाही नकळत
अमर्याद

--- ००० ---

बाजू

त्यांच्या बाजूने बोलावे
तर आपलेच लोक विचारणार
त्यांनी आपल्या भावनांचा
चक्काचूर केला होता
त्याचे काय आणि विरोधात बोलावे
तर इथल्या आपल्या
विरोधकांना बळ मिळणार

दुसरे म्हणजे त्यांचे समर्थन करावे तर
इथले लोक म्हणणार
त्यांनी कसा केला होता इथे विध्वंस
ते आहे ना लक्षात
म्हणजे बळ मिळणार आपल्या विरोधकांनाच
आणि वार्डट म्हणावे तर
आपले विरोधक म्हणणार आपल्याला
शहाणे व्हा आता
म्हणजे आपलीच ध्येयधोरणे
मार खाणार

त्यांचे फोर्सेस वेगळे आहेत
समस्या वेगळ्या आहेत
त्यांत गुंतलेल्या अनेकांची डोकी
वेगवेगळीच नव्हे तर ताळतंत्र
योग्यायोग्य सोडूनच वागणार
त्यांचे लोक त्यांचे विरोधक
हेच तर असणार त्यांच्या विचारांत

नाहक च्यायला इथे ताप
तसा तर जगभर
विचारांनी सुधारेल जग म्हणणारेच
नुसते अविचारीच नाही तर वेडे झालेत
याला जागतिक मूषानाट्य म्हणावे झाले

--- ००० ---

अंमल

एवाद्या गोळीचा विषासारखा
अंमल भिनावा शरीरात
तसा बल्ब फुटण्यापूर्वी होतो प्रखर
आणि समुद्राच्या किनाऱ्यावर
भराभर वाळूत घुसतात खेकडे

त्यांच्या पावलांच्या नक्षीतून
आकाराला येते मानवी विचारांचे
सुंदर सत्य पवित्र जगणे
लौकरच इतरांच्या स्वप्नांनी
विस्कटल्या जाणाऱ्या

हातातोंडाशी आलेला खरेपणाचा भास
घेतो एका क्षणात घास
तारेवर निश्चित बसलेल्या
निरागस पक्ष्यांचा
कारण नसताना

अशा वेळी येतो आणखी एक
पवित्र विचार सूडाचा
सहवेदनेचा अंशही नसणारा

माहीत नसलेल्या वा चुकीच्या
माहितीवर का नाही लिहायची कविता
जर जे जे येऊ शकते मनात
ते ते सत्यच मानता येत असेल तर

नाही तरी कोणत्या प्रकाशात
कळू शकतो
भास आणि सत्य
यांच्यांतला नेमका फरक

--- ००० ---

सध्या

एकाच विभूतीच्या आरोळ्या ठोकत
दोन समूह एकमेकांवर तुटून पडले
तिसरा समूह दोघांचा मिळून बनलेला होता सध्या
तोही त्याच विभूतीच्या आरोळ्या ठोकत
लढाईचा आनंद लुटत होता

एकाच विभूतीमुळे त्यांचे आंतरिक बंध पक्के होते
पण बाह्यतः कट्टर शत्रुत्व होते सध्या

भाषेची पिसे निघाली
मनांचा निचरा झाला सध्या तरी
पण लढाई मनःपूर्वक चालू राहिली

एक अध्वर्यू म्हणत होते
हे एवढे काही महत्त्वाचे नाही
चला जेवायला
पण गर्क होते सगळेच
सांस्कृतिक संशोधनात

सह्यकडे पाहात होते ते म्हणाले
सगळा काळ आहे आमच्यासमोर
हे तुमचे कारनामे आम्ही त्यांना सांगणार आहोत

यावर त्याच आरोळ्या ठोकत
सगळेच म्हणाले डरनेका नाही
डरके पहलेही हम जीत लेंगे

खरे तर जनता मात्र घाबरलेली होती
पण एकूणच पूर्वेतिहास मान्य असल्यामुळे
तीही शौर्य दाखवत राहिली सध्या
त्या विभूतीची सर्वानाच प्रेरणा होती आणि आधार होते

--- ००० ---

सुटे भाग

ॲटिॲलर्जी गोळीने अंग होते कडक
मेंदू होतो अडथळा
वाचण्याच्या प्रवाहात
आडवे येतात
मला माहीत असलेल्या शहराचे
सुटे भाग

याची कविता म्हणजे
होते जगण्याचा एक पवित्रा
वाचतानाच चोंदत जाणारे नाक

आम्हा कवींना आता वाटायचे
असते हेच जगण्याचे ज्ञान
हेच मुक्तिदायक स्पाईट

वाचकही राहतात अद्ययावत
हे वाचले का ते वाचले का
करत चेहऱ्यावर आणतात
सांस्कृतिक सूज

मग अनेक फोन होतात
ठरतात आंतरसांस्कृतिक महोत्सव
आयुष्यभर तासंतास खात बसलेले
गलेलठ्ठ विद्वान येतात निरूपणाला

राजकीय सूज आणि ही सूज
यांतले फरक आधी अधोरेखित
करावे लागतात एसी वृत्तपत्रांतून
मेकअप केलेल्या स्त्रियांच्या सान्निध्यात

युद्धे नकोत आणि माणुसकी हवी
हाच तर मार्ग चोखाळत

--- ००० ---